

# Poste Restante



Medlemstidning för Nils Ferlin-Sällskapet Nr 1 2024

Ordföranden har ordet:

## Kära medlemmar!

Ett återkommande motiv i Nils Ferlins diktning är hans grubbel över de stora livsfrågorna. Han är inte en religiös diktare, men hans diktning rör sig ofta i religionens värld. Detta nummer av Poste Restante belyser den sidan av Nils Ferlins författarskap.

År 1957 skriver journalisten Barbro Alving, som bevakat det årets kyrkomöte under pseudonymen *Kärringen mot strömmen*: "Ja, det var en poet som skulle säga det. Nils Ferlin i årets diktsamling *Från mitt Ekorrhjul*. 'Innan ditt rike blev kartlagt'. Han måste ha tänkt och skrivit detta långt innan 1957 års kyrkomöte samlades. Det är, så kändes det när jag läste dikten en natt sedan kyrkomötet var slut, det enda som behöver sägas."

### Innan ditt rike blev kartlagt

*Det var bara tokar och dårar  
som lyssnade på dej först.  
Det var slavar och skökor och ogärningsmän,  
men då var ditt rike störst.*

*Det var bara enkla själar  
och själar på undantag.  
Sen byggdes det katedraler  
och kyrkor av alla de slag.*

*Och påvar kom det och präster  
som tvistade om vart ord  
du fällt på din korta vandring  
på denna bullrande jord.*

*Men tokar var det och dårar  
som lyssnade på dej först.  
Det var innan ditt rike blev kartlagt  
och då var ditt rike störst.*



Hans Rutberg,  
ordförande.

Liknande tankar kommer fram i dikten *Det finns ju så många härnere*, som publicerats i bildbiografien *Efterskörd* (Carlsson Bokförlag, 2021):

*Låt Gud i sin himmel vara  
och stör honom ej i hans integritet.  
Det finns ju så många härnere som vet  
och gärna äskar förklara,  
äskar förklara med lärdomsord  
vår fritt i luften rullande jord  
och hur människans liv ska vara.*

Nils Ferlin svarade på frågan vilket valspråk han skulle välja för sitt liv: "Ett som låter otroligt högtidligt för en bekant syndare som jag: Allt vad I viljen att människorna skola göra eder, det skolen I ock göra dem."

Ferlinpriset för 2024 tilldelas Emil Jensen och Trubadurpriset Tomas Andersson Wij. Vi gratulerar! En presentation av pristagarna finns på sidorna 4-7. Sällskapets årsmöte hålls den 24 april och under sommaren 2024 anordnas flera musikarrangemang. Se separat information på sista sidan.

Vid årsskiftet hade Sällskapet mer än 500 medlemmar, varav drygt 100 är ständiga medlemmar. Som framgår av inbetalningskortet som medföljer detta nummer finns möjlighet att stötta Sällskapet både via medlemskap och gåva.

HANS RUTBERG  
ORDFÖRANDE

# Minnesord Lasse Berghagen

Artisten, låtskrivaren och Nils Ferlin-vännen Lasse Berghagen gick bort den 19 oktober 2023. Berghagen uttryckte ofta sin stora beundran för Nils Ferlin och 2021 gick han tillsammans med bland annat Sven-Bertil Taube ut i ett upprop för Nils Ferlin-Sällskapets fortlevnad, vilket också bidrog till att sällskapet kunde räddas kvar. Berghagen hade liksom Ferlin ett särskilt öga för den lilla människan. De förenas också av ett allvar bakom lekfullheten och var båda öppna för att låta ord och tankar komma till uttryck på olika vägar; i dikter, slagertexter och som skådespelare. 2012 tilldelades Lasse Berghagen Ferlin-Sällskapets Trubadurpris, som han tog emot ur dåvarande ordförande Jan Mårtenssons hand vid en ceremoni på Restaurang



Foto: MATTIAS OLSSON.

Lasse Berghagen 2012, då han tilldelades Trubadurpriset.

Gondolen i Stockholm. Lasse Berghagen kommer att vara saknad, inte minst bland alla Ferlin-vänner.

PER WIKER

---

## Minnesord över Esse Jansson

*Vind som leker  
med molnens bilder  
vagga mig till ro  
Låt mig sövas  
av rödklöverns doft  
Låt mig få drömma  
som ett barn  
Fjärran från upptäckten  
av livets ofrihet  
och otyglade grymhet.*



Dikten är skriven av Esse Jansson och ingår i samlingen: *Sång i vinden* (1984)

Den 5 december 2023 vaggades Esse Jansson slutligen till ro.

Han var en sann Ferlinvän och många av oss minns honom med värme, uppskattning och saknad. Han hade många strängar på sin lyra, när det gällde att verka för kultur i det stora och det lilla. Under närmare 40 år var han uppskattad kulturredaktör i Norrtelje Tidning men han var också poet, fotograf,

bygdehistoriker, kulturarrangör och författare till flera böcker.

För Nils Ferlin-Sällskapet kom han att betyda mycket under lång tid. Han valdes in i styrelsen våren 1985, samma år som jag själv blev ordförande. Och under många år träffades vi på styrelsemöten och sammankomster i Stockholm, men ibland också i Norrtälje. Han var alltid lika engagerad, varm, vänlig, humoristisk och kunnig. Han brann för att föra ut kunskapen om Nils Ferlin och hans diktning. Esse växte upp i Länna där Ferlin så småningom också bosatte sig på sitt styckegods. 1981 startade Esse Jansson Ferlindagen där tillsammans med Hembygdsföreningen i Länna. Den ägde rum en sommardag varje år ända fram till 2014 och gick i diktens och sångens tecken med många besökare.

Esse Jansson har gett oss många fina minnen.

JENNY WESTERSTRÖM,  
TIDIGARE ORDFÖRANDE  
I NILS FERLIN-SÄLLSKAPET

# Emil Jensen har tilldelats 2024 års Nils Ferlinpris



FOTO: HANNA EKSTRÖM.

Emil Jensen.

Det är svårt att i korthet ge en rättvis bild av 2024 års Ferlinpristagares Emil Jensens breda och uppslagsrika konstnärskap för den som inte sett eller hört honom. Jensen, född 1974 i Skåne och bosatt i Stockholm och Skåne, kan tituleras singer-songwriter, artist och poet. Han har släppt åtta album och två ljudböcker, gjort oräkneliga konserter och före-

Med följande motivering:  
"Emil Jensen får Ferlinpriset 2024 för att han med en blandning av allvar, humor, försonande värme och formuleringsglädje lyft viktiga samhällsfrågor och den lilla människans berättelse i kamp mot olika förtryck".

ställningar, varit hyllad värd i Sommar och Vinter i P1 samt stått för betraktelser i en rad radioprogram. Han är dessutom svensk mästare och Europamästare i Poetry Slam. Mångsidigheten har belönats: han har fått Gustaf Fröding-sällskapets lyrikpris, Evert Taube-stipendiet för sitt låtskrivande och Karl Gerhard-stipendiet för sina föreställningar.

Med Ferlinpriset belönas Emil Jensen för sin lyrik. Lyriken, säger Emil, "genomsyrar tillsammans med musiken det mesta av min konstnärliga gärning". Jensens lyrik återfinns i textraderna i hans musik men också i texterna han med scenisk närvaro framför mellan låtarna. Det är ofta poetiska betraktelser - ibland med klassiskt rim - som innehållsmässigt blandar allvarlig begrundan över världens tillstånd med en försonande humor: "Jag har nog alltid tänkt att poesin jag skriver främst är i form av just mina låttexter, och att jag i mina mellansnack på konserter skapat en genre där jag blandar lyrik och komik, monologer och tankar för dagen. Ibland blir det ett tolv minuter långt rimmat brandtal för allt levande på jorden, ibland tonsatta romaner på tre verser, ibland en kort liten tanke för dagen om svårigheten i att erkänna att någon ringt och väckt en", säger han.

Hur fann egentligen Emil Jensen sitt personliga, stilblandande uttryck? I begynnelsen, berättar Emil, var han en låtskrivande

artist som framförde låtar och hade ett mer traditionellt kortare mellansnack i utrymmet mellan låtarna. Musiken har han haft med sig sedan han var liten, han spelade piano som barn. Men texter blev över från låtskrivandet. Texter som ville finna sin väg till publiken på andra sätt. Det var så det kom sig att mellansnacket växte, tog nya uttrycksformer och förädlades. Det är, säger Emil, "ett utrymme med förvånansvärt oplöjd mark med oändliga möjligheter".

Änmen Jensen tar sig an med allvar i sin konstnärliga utövning är hållbar utveckling, jämställdhet och mänskliga rättigheter. Men Jensens betraktelser över mänsklighetens rättigheter går bortom de grundläggande okränkbara mänskliga rättigheter som saknas på många håll i världen. För Jensen handlar det också om människans rätt att få vara sig själv i ett cyniskt prestationssamhälle med skeva ideal där människor bär sociala masker, det handlar om att få vara vapenlös och inte behöva skämmas för sina svagheter, egenheter och sämre egenskaper: "Ni som alltid gör fel och aldrig är perfekta [...] Ni som vågar vara snea och defekta" heter det i låttexten "Inte vackrast i världen". Och denna varma blick för det äkta och spröda och svaga hade förstås även Nils Ferlin, med sitt öga för "allt som är blint och vilset / och vint i världen och skackt".

JOHAN FEHRMAN

## PÅMINNELSE!

Som vi tidigare skrivit i Poste Restante önskar styrelsen skapa möjlighet att nå medlemmarna med information via mail. Många andra litterära sällskap använder mail som komplement till medlemstidning och hemsida. Vi ber därför återigen de medlemmar som är intresserade och inte har svarat att skicka in sin mailadress till Sällskapets sekreterare Per Wiker. Pers kontaktuppgifter står längst ner på sista sidan av tidningen.

## GLÖM INTE ATT BETALA MEDLEMSAVGIFTEN FÖR 2024!

Du kan antingen använda bifogad blankett eller göra inbetalningen via

*Sällskapets plusgirokonto:*

**35 21 55-6**

# Tomas Andersson Wij

## - Trubadurpristagare 2024

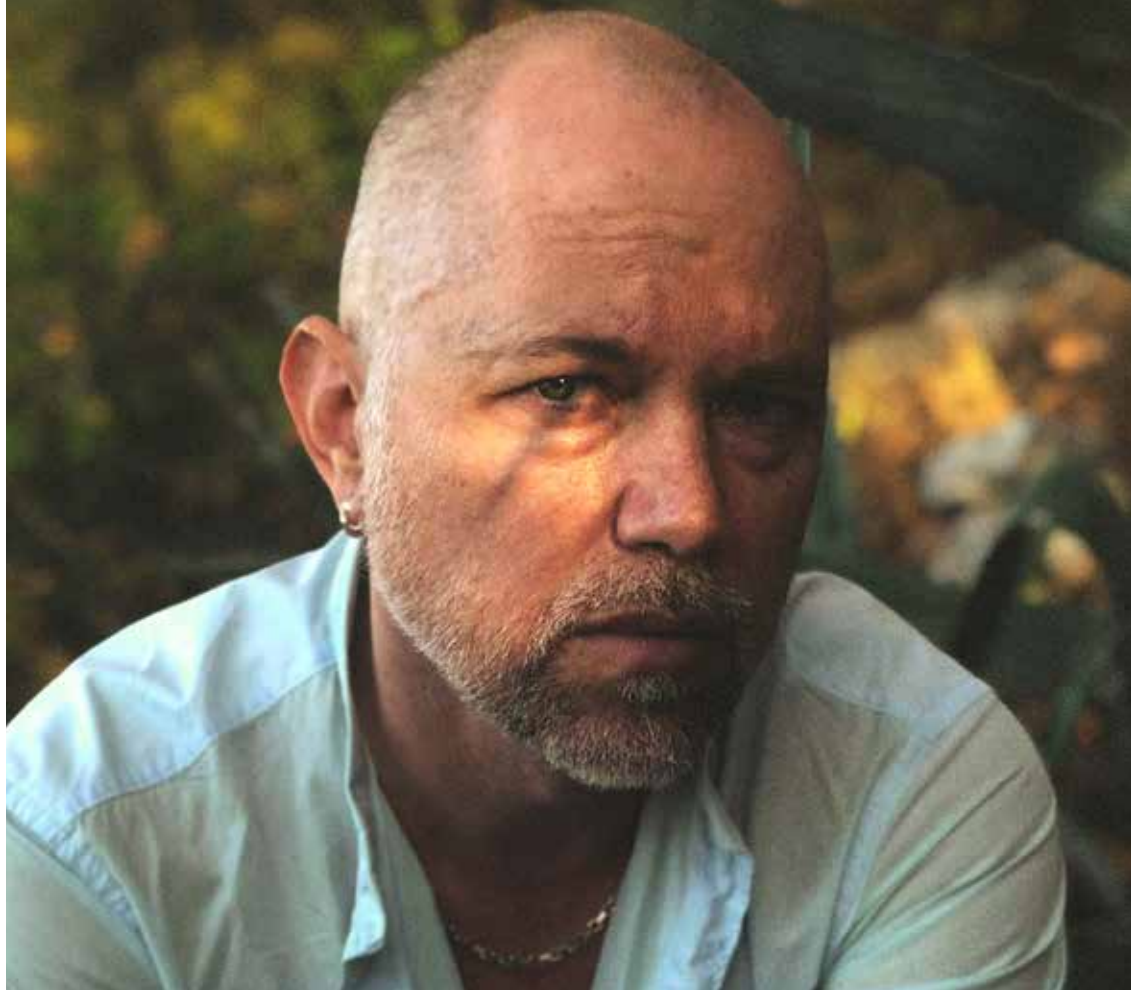


Foto: JOSEFIN JANSON.

Nils Ferlin-Sällskapet Trubadurpris 2024 tilldelas musikern, låtskrivaren och journalisten Tomas Andersson Wij. Som 18-åring började han skriva för Svenska Dagbladet och har senare skrivit för bland annat Nöjesguiden, Expressen och Trots Allt. 1998 släpptes debutalbumet "Ebeneser", som följts av ytterligare 15 album. När vi når honom har nya skivan "Sorgsna sånger gör mig glad" precis kommit ut.

Med följande motivering:  
*"Med ett vackert språk och en förmåga att fånga tidsandan i jordnära men omfångsrika bilder sjunger Tomas Andersson Wij om vårt land och de människor som byggt det."*

*Grattis till Nils Ferlin-Sällskapets Trubadurpris, Tomas!*

- Tack, det känns mycket hedrande!

*Vad har du själva för relation till Nils Ferlin?*

- Ferlin var förmodligen en av de första poeterna jag hörde talas om. Det känns nästan överkligt att det fanns en tid i Sverige då en diktsamling med Ferlin kunde sälja lika bra som en popskaiva! Jag tänker att det har med hans enkla, musikaliska språk att göra. Hans poesi var inkluderande, på samma sätt som Dan Anderssons.

**T**omas Andersson Wij hämtar sitt stoff från det han har omkring sig, precis som Ferlin, och han har samma unika förmåga att fånga det stora livet genom små, precisa iakttagelser. I uttrycket rör sig Wij i gränslandet mellan rock, pop, poesi och visa, med sånger som går rakt in i hjärtat. Fast just begreppet "visa" är inte helt enkelt.

- Jag kallar mig inte vissångare, men jag har en stark relation till Olle Adolphson, Fred Åkerström, Barbro Hörberg och Cornelis Vreeswijk. Deras sånger ekar i mina sånger. Jag tycker att visan är bland det finaste vi har, men jag gillar inte när den blir för puritansk och museal. Jag har inte tolkat Ferlin själv än. Det har jag kvar...

**W**ij och Ferlin kommer från helt olika generationer men eftersom båda utgår från samtiden finns det ändå beröringspunkter. Där Ferlin såg sprickorna i början av folkhemmet ("Nu är det inte långt emellan människornas hus/ men långt emellan hjärta och hjärta), ser Wij samma sak i folkhemmet slutskede ("Vi har fyllt alla rum till bredden/ men de ekar tomt ändå"). Där finns också den gemensamma kampen med tron - båda hade en farfar som var predikant. För Nils Ferlins del ledde det till en livslång kamp kring religionen.

- Det där kan jag verkligen relatera till, säger Tomas. Jag har brottats mycket med mitt kristna arv, men jag blir mer och mer försönlig, haha.

*Priset delas numera ut i Filipstad, där Tomas faktiskt har sina rötter.*

- Det stämmer, min farfar växte upp i Lesjöfors. Hans far var brukspatron De Geers privatchaufför. Hans öde är fortfarande känt i trakten eftersom han körde genom isen en vinter på 1930-talet. Dykarna från Karlstad hittade bilen för att framljusen fortfarande var på. De lyste upp mot vattenytan. Farfars far hängde halvt ut genom sidorutan.

En kuslig historia från hemstaden som Nils Ferlin säkerligen läste och ryste över - föga anande att en ättling till chauffören skulle få ett pris i hans ära 90 år senare!

PER WIKER

## *Nya medlemmar 20231001-20240226*

**Rolf Ahlzén**

**Anders Alwall**

**Bjarne Andersson**

**Claes Björkstedt**

**Birgitta Forsberg**

**Gunnar Henning**

**Gisela Helmius**

**Maria Ingemansson**

**Jan Karlsson**

**Hanna Lif**

**Johan Nodfors**

**Margareta och Jan Scherman**

**Ulrika Schumacher Nyrén**

**Marcus Viker Lundberg**

**Marijka Wergenius**

# Om prosten Ferlin och hans prästgärning

JOHAN FEHRMAN

Att Nils Ferlins farfar Johan Ferlin (1813-1892) var präst och schartauan vet många Ferlin-entusiaster genom den rätt välkända dikten "Nyss" i *Barfotabarn* (1933). Dess inledande fyra rader lyder: "Nyss har jag läst i en tung gammal bok / som min farfar predikat ifrån. / Farfar var präst han – och schartauan – / men jag är ett flarn och ett spån." Alla vet däremot inte att Johan Ferlin, kyrkoherde i Färgelanda i Dalsland, var en betydande präst liksom en framstående schartauan. Om Johan Ferlins prästgärning ska denna text handla, men också om hans uppväxt, prästbana och person.

Johan Ferlin var en driftig, engagerad och kompetent person som utbildade sig till präst, fick flera förtroendeuppdrag, nådde en hög samhällsställning och vann ett aktat namn. Ferlin utnämndes till kyrkoherde i Färgelanda 1864 och tillträdde 1867. Han blev kontraktsprost för Västra Dals kontrakt 1885, ett uppdrag som innebär att överse det kyrkliga arbetet inom ett kontrakt. Ferlin var vidare preses vid prästmötet i Karlstad 1887, landstingsman, ordförande i landstingets skolkommitté för Dalsland och belönades med Vasaorden för sina insatser. I prästerliga anteckningar och skildringar nämns han genomgående med aktning för sin insats, världsligt och andligt, för sina församlingar. Vid sin död omtalas han i en dagstidning som en av Karlstads stifts dugligaste präster.

Innan vi fortsätter att berätta om Johan Ferlin som präst och person backar vi bandet en stund för att säga några ord om hans bakgrund och uppväxt. Johan föddes på torpet Solbacken som enda barnet till bonden och klockaren – tillika björnjägaren och

fiolbyggaren – i Färgelanda, Anders Jönsson Dahlgren och Karolina Svanman. Förfäderna var i huvudsak torpare och bönder och hade i de närmaste generationerna främst varit bosatta i Dalsland och Värmland. Anders Jönsson Dahlgren arbetade sig upp till en hygglig ekonomisk ställning och man vet att han var skrivkunnig och att han anlätades vid bouppteckningar och annat. Med tanke på att han var klockare besatt han antagligen viss bildning. Men några pengar att bekosta universitetsstudier fanns definitivt inte i familjen. Johan Andersson, som Johan Ferlin kallade sig på den tiden, genomförde hela sin skolgång på egen hand förutom år 1831 på Vänersborgs skola, samtidigt som han deltog i skötseln av faderns gård. Han tog studentexamen i Uppsala först 1841, nästan 30 år gammal. Prästexamen tog han 1845 i Uppsala. Någon gång under studietiden antog Johan, vars dopnamn var Johannes, namnet Ferlin efter hemorten enligt prästerlig sed, då stavades orten "Ferglanda".

I Ferlins bevarade almanackor, förda under flera decennier med innehållsrika marginalanteckningar, framgår att han som student försörjde sig på att laga klockor och på jakt. Om klockorna skriver Ferlin att han lagat klockor för många och tagit betalt. Ferlin kunde även bygga musikinstrument och tillverka rävsaxar. När han var på jakt sköt han otaliga harar och fåglar och fångade rävar; på marknader sålde han rävskind. Han hade även extrainkomster genom att predika i kyrkor.

Att Johan Ferlin överhuvudtaget blev präst berodde på att den schartauanska väckelsen år 1824 nådde Krokstad i



Bohuslän. Krokstad gränsar till Västra Dal och är grannsocken till Ferlins Färgelanda i södra Dalsland. Till Krokstad kom 1824 en av Schartaus främsta lärjungar av den första generationen, Hans Peter Wickelgren. Ferlin hörde Wickelgren predika flera gånger som 12-åring i Krokstads kyrka, och berättar senare i sina anteckningar om dennes betydelse för landsändan och honom personligen: "På det andliga området var allt tyst och stilla till något in på 1820-talet, då till Krokstads pastorat kom en med naturens och nådens gåvor rikt utrustad ung prästman vid namn Wickelgren, vilken predikade Guds ord med Andans och kraftens bevisning; jag var flera gånger hans åhörare och glömmar aldrig det djupa intryck, som hans predikningar gjorde på mig och mina medåhörare. Ryktet om den ovanlige predikanten förde snart till Krokstads pastorats kyrkor stora skaror nyfikna åhörare från Ferglanda, Högsäters, Örs m. fl. pastorater från Dal". Det var med andra ord från början Wickelgrens förtjänst - och senare Ferlin och andras - att Västra och Södra Dal blev starkt lysande schartauanska fästen i Dalsland.

Efter prästexamen 1845 verkade Johan Ferlin i tur och ordning i Steneby, Edleskog, Högsäter, Vitsand, Sillerud och Gesäter. Av dessa platser ligger Vitsand och Sillerud i Värmland och övriga i Dalsland. I Steneby, där Ferlin verkade i nära fem år, hade han en hushållerska, Sophia Söderqvist, kyrkoherdens systerdotter, som 1855 blev hans fru och mor till deras åtta barn. I Gesäter, där Ferlin stannade i tio år, förmådde han socknen att starta ett sockenbibliotek, han anskaffade böcker och blev själv dess föreståndare. När Ferlin tillträdde som kyrkoherde 1867 i hemorten Färgelanda med ansvaret för Färgelanda och Ödeborg församling började det hända saker i bygden både världsligt och andligt. Snart uppfördes fyra skolhus och ett sockenbibliotek - dessförinnan fanns inga skolbyggnader. Ferlin verkade också för en lokal lärarutbildning och såg till att man anställde



*Prästen Johan Ferlin.*

utexaminerade lärare till skolan. Han var också en mycket grundlig konfirmandlärare som ville höja kristendomskunskaperna och flitigt höll förhör.

Som sitt storverk såg Ferlin den nya kyrkan, Färgelandas ovanligt resliga och rymliga landsortskyrka, uppförd 1870 på en höjd, med stora fönster och plats för hundratals personer. Ferlin var en drivande kraft bakom bygget och det är tack vare honom den fått sitt vackra läge. Han förde en mångårig strid med församlingen som menade att det skulle bli kostsamt att terrassera det sluttande kyrkogårdsområdet i anslutning till kyrkan. Ferlin bekostade då själv en del av terrasseringen. 1872, på sin 59:e födelsedag, fick Ferlin en silverservis av församlingen för "visadt nit i embetet och vid kyrkobyggnaden".

Johan Ferlin förändrade Färgelanda även på det andliga planet. Faktum är att som schartauansk präst har Ferlin en plats i ►

► kyrkohistorien. Schartauanismen hade sitt starkaste fäste på västkusten, i Göteborgs alla stift, men kyrkohistorien vittnar om att Ferlin definitivt tillhör det fåtal schartauaner utanför kärnområdet som låtit tala om sig. I ett avsnitt om det schartauanska inflytandet på Karlstad stifts församlingsliv skriver till exempel kyrkoherden J. R. Hagner i *Karlstads stift i ord och bild* (1952), att Ferlin "utan tvivel" var "den mest betydande bland de första schartaulärjungarna i stiftet". Färgelanda var under Ferlins tid den schartauanska högborgen på Dal. Många valde – inte bara av plikt utan också av behov – att besöka kyrkan på söndagarna för att höra kyrkoherde Ferlins bibelsprängda, långa och något entoniga predikningar.

Ferlins schartauanska konservatism liksom hans något nitiska personlighet satte spår i hans verksamhet. Två söndagar i november 1870, kort efter att den nya kyrkan uppförts, läste han upp en kungörelse med en hel rad ordningsföreskrifter i syfte att motarbeta oordningen i den gamla kyrkan. Kyrkobesökarna uppmanas att inte passera sakristian vid in- och utgång och att inte tränga sig för långt fram i kyrkan eftersom "det sårar både känsla och öga". Färgelandas kyrkoråds- och kyrkostämmas protokoll från Ferlins tid innehåller mycket omfattande ordningsföreskrifter. Många blev kallade till kyrkorådet och 1880 får Ferlin för sig att ett 77-årigt fattighjon, som bor i ladugården, ägnat sig åt otillbörligt "umgänge med kreaturen", men mannen frikänns. Att Ferlin kunde vara en sträng konfirmandlärare förtäljer en historia om att han väntade i tio år med att låta en av sina läsare, en torparpojke, genomföra nattvarden. Ferlin arbetade för att avskaffa Hällemo marknad som upphörde 1872 - man kan undra vad hans marknadsälskande sonson skulle tyckt! I sin ungdom hade Johan Ferlin blivit tillsagd av biskopen i Karlstads stift, den berömda Carl Adolph Agardh, Gustaf Frödings morfar, "att akta sig för allt för stort nit".

Vad kan vi veta om Johan Ferlins personlighet? Några saker har sagts eller antytts. Det är uppenbart att han hade en ovanligt hög arbetsförmåga och var kun- nig, kompetent och engagerad på många teoretiska och praktiska områden. När han inte verkade som präst och landstingsman var han drivande inom t.ex. Älvsborgs läns hushållningssällskap, Älvsborgs läns slöjdförening och Värmlands fornminnesförening. Han ägnade även mycket tid åt lantbruk och trädgårdsodling på den stora prästgården i Färgelanda, han ökade åkerarealen med stora nyodlingar – ja han var så upptagen av sitt ämbete och andra värv att hans familj i regel bara såg honom vid måltiderna. Ferlin framställs som en enkel och anspråkslös person. Han arbetade hårt och levde i övrigt enkelt och sparsamt. Prästgårdsinteriören i Färgelanda beskrivs av en prästerlig kollega som asketisk. På sin fritid tyckte han om att fiska, jaga och på äldre dagar ägnade han sig åt biskötsel. Till familjens förskräckelse hade han ett helt bihus i trädgården som han behandlade som "tama husdjur". Ett intresse som sticker ut är musik. Han spelade gärna fiol och kunde bygga fioler.

Prosten Ferlin beskrivs ibland som något sträv och sträng, som ofördragsam och som retlig om saker inte gick till på det vis som han önskade. Till Ferlins försvar ställde han av allt att döma lika höga krav på sig själv som på andra. Han tycks ha varit en präst av en gammal typ som verkligen sökte leva som han lärde. Och det står klart att han förändrade bygden både andligt och världsligt, framförallt till det bättre. I *Karlstads stifts julbok 1916* står det om Ferlins livsgärning "att han lämnade efter sig ett nytt Färgelanda, ett hyfsadt, ordentligt och framförallt ett kyrkligt Färgelanda. Ja, prosten F lyckades i sina församlingar skapa en kyrklighet, hvartill man ej lätt finner något motsvarande". Långt in på 1900-talet hade präster i dessa trakter en schartauansk övertygelse. Schartauanismen lär fortfarande utöva visst inflytande inom

Färgelanda kommun. Johan Ferlin är idag främst känd för kyrkan - förutom, förstås, att han är farfar till Nils Ferlin. Vid kyrkan finns en skylt med första versen av sonsonens dikt "Nyss" samt bild på honom och hans farfar. Många har påpekat deras porträttlikhet. Och precis som Nils var Johan mager om bena – "mager och senig" skriver en prästerlig kollega. Johan Ferlin ligger begravd vid kyrkan under en monumental gravsten. Och ett stycke väster om kyrkan ligger "Ferlins väg" som en påminnelse av hans betydelse för bygden.

*Artikelförfattarens farfars farfar Carl Fehrman, född 1840, var en känd schartauansk präst och kyrkoherde i Träslöv i Halland. Fehrman var drygt 25 år yngre än Johan Ferlin, men det är inte osannolikt att de kände till varandra. En gemensam bekant hade de i alla fall i Göteborgs stifts schartauanska biskop Gustaf Daniel Björck, som Ferlin högaktade och som han i ett brev säger sig vara "personligen bekant med". Carl var för övrigt gift med prostdottern Amanda Ullman, som tillhörde samma släkt som diktaren Gustaf Ullman.*

## Schartauanismen

Schartauanismen är en gudsfruktig, gammalkyrklig, beryktat sträng och ibland livsfientlig kristendomstyp som fick starkt inflytande i svenska kyrkan i västra Sverige på 1800-talet och som dominerade gudstjänstlivet helt och hållet inom vissa stift. Den schartauanska väckelsen hade sin definitiva genombrottstid vid 1800-talets mitt och sin storhetstid under 1800-talets andra hälft. Rörelsen hade sitt starkaste fäste på västkusten, i Göteborgs alla stift, där den först etablerade sig. Göteborgs stift omfattar geografiskt landskapen Bohuslän, Halland samt de södra och västra delarna av Västergötland. Från västkusten spred sig läran så småningom till andra delar av västra Sverige, delar av Småland, Västergötland och Johan Ferlins Dalsland. Namnet kommer från kontraktsprosten Henric Schartau, vars idéer spreds bland präststudenter vid Lunds universitet på 1820- och 30-talen. Schartauanismen hade på vissa håll kyrkligt inflytande flera decennier in på 1900-talet, men har mattats av i takt med att svenska kyrkan och samhället liberaliserats. Schartauanismen utövar dock alltjämt visst inflytande på vissa håll i västra Sverige.

Schartauanerna är gammalkyrkliga. Det betyder att de håller fast vid kyrkans ordningar och ämbetsutövning. Prästen har en viktig

roll i församlingen som förkunnare, själasörjare och lärare. I gammalkyrklig teologi tar man kristendomen och Guds ord på allvar. Bibeln är kungsvägen till människornas själ. Vilka är schartauanismens mer specifika kännetecken vid sidan av dessa gammalkyrkliga drag? Centralt hos schartauanerna är att de starkt betonar den enskilda människans frälsningsförmåga. Frälsning är inget människan får till skänks utan något hon förtjänar genom ett liv i måttlighet och försakelse. Schartauanerna framhåller arvssynden, människans medfödda skuld. För att nå frälsning måste människan genomgå en stegvis andlig utveckling, *en nådens ordning* bestående av momenten kallelse, väckelse, upplysning och pånyttfödelse. Schartauansk teologi handlar således om Gud och själen, om hur människan ska kunna segra i striden mot skulden, synden och straffet. Schartauanska predikningar handlar om Gud och om själens resa från skuld till frälsning, som prästen vill leda åhöraren mot. Predikningarna utgår ofta från bibelstycken och är bibelsprängda. Predikningarna är i regel klara och pedagogiska och vädjar till förnuftet, inte känslan. De är vidare ofta torra och oestetiskt konstruerade.

JOHAN FEHRMAN

# Nils Ferlin och schartauanismen

Nils träffade aldrig sin farfar som dog 1892 (Nils föddes 1898) men man vet att han kände till honom väl och att han besökt Färgelanda åtminstone en gång. Antagligen har han läst de prästerliga skildringar av farfadern han kommit över, kanske också någon av hans texter. Nils far Johan Albert gav inte sina barn en schartauansk uppfostran, enligt deras tillbakablickar var religiositeten i hemmet inte sträng. Man läste kvällsbön. Psalm-boken var viktigare än bibeln. Det fanns emellertid fler schartauaner i släkten än Johan Ferlin. Nils förmyndare och konfirmationspräst, schartauanen Anders Anngren, var gift med en av hans fastrar och var kyrkoherde i Filipstad. Anngren tjänstgjorde som nybliven präst hos Ferlin i Färgelanda. Även Nils enda farbror Anders Ferlin var schartauansk präst, komminister i Bällefors i Västergötland. Nils hade dock begränsad kontakt med Anders och övriga syskon till fadern.

En kuriös koppling mellan Nils Ferlin och det schartauanska går genom Nils första egna diktsamling, hallänningen Gustaf Ullmans *Västkust* (1903), som han i ungdomen fick av Victor Arendorffs bror, som var arbetskamrat till hans far redaktören. Ullmans släkt har producerat flera schartauanska präster och han har i novellsamlingen *Präster* (1907) gett en skrämmande bild av schartauanska präster. Det är dock oklart om Ferlin läst *Präster* eller andra verk där Ullman tematiserar det schartauanska.



Färgelanda kyrka.



Henric Schartau (1757-1825).

Kan Nils Ferlin ha ärvt något från farfaderns personlighet? Vissa bedömare menar att de har vissa gemensamma drag. Arne Häggqvist, som skrev första boken om Nils Ferlin 1942, menar att Nils kan ha ärvt sin farfars ofördragsamma personlighet, att det hos Nils finns "en stränghet och böjelse för argumentering" som "kan jämföras med västkustens schartauanism och kanske har rötter där, med farfadern". Det går enligt mig att argumentera för att både prästen och poeten hade en stark moralisk kompass och rättskänsla och att de därför ställde höga krav på andra (och på sig själva) och ibland verkade obevekliga. I Ferlins diktning med religiösa motiv finns en uppfattning om att kristendom, tro och det kristna budskapet måste tas på största allvar, och att den samtida kristendomsutövningen är lättviktig, skenhelig och tvärsäker. I dikten "Getsemane" i *Goggles* (1938) diktar Ferlin att "Men den som är rädd för köld och ris / får aldrig en blomst i paradiset". Hans schartauanska farfar hade nog kunnat instämma i den uppfattningen.

JOHAN FEHRMAN

# Teologiska reflektioner över Nils Ferlins författarskap

NILS HÅKANSON

Alla som har läst dikter av Nils Ferlin vet, att han ofta använder ord och uttryck ur Bibeln. Ibland lägger han in sådant stoff i vanliga profana dikter. Ett exempel härpå är dikten "Löpsedel", vars sista vers lyder:

*Och mördarens mor hon gråter.  
– Det kunde man nästan tänka:  
en mördare är hennes ende son.  
Och hon är änka.*

Orden "hennes ende son" och "hon är änka" leder läsaren till det kända stället i Lukasevangeliets sjunde kapitel: "bars där ut en död, och han var sin moders ende son, och hon var änka." (1917 års övers.). Genom att anknyta till bibelorden fördjupas innehållet i dikten och tragiken i det som löpsedeln berättar blir ännu starkare. Ännu ett faktum förstärker enligt min mening "Löpsedel". Nils Ferlin blev faderlös 1909 och han blev då sin moders ende son. Det verkar av andra ställen som om Ferlin ibland såg sig som en förlorad son. Orden om den ende sonen och änkan finns också på annat håll hos Ferlin.

Ferlin utnyttjar inte bara enstaka uttryck i bibliska texter utan anknyter ofta till hela innehållet i texterna och ger då sin egen tolkning eller i varje fall egna synpunkter på dem. Den "vanliga" teologin ger han inte mycket för: "- som den grå teologin/ vilken halkat på sin egen halhets halka -" (i "Kan du höra honom komma...").

Nils Ferlin tog realexamen i Filipstads samrealskola vårterminen 1914. Han fick betyget AB i kristendomskunskap, a i modersmålet och AB i historia. På den tiden förekom mycket bibelstudier i realskolan.

Under sin sista termin fick Ferlin teologie licentiaten Magnus Jungblom som lärare i de nämnda ämnena. Jungblom skildras som en vidsynt lärare med en odogmatisk undervisning. Vad detta exakt betyder är inte helt klart, men det verkar som om han inte höll sig så mycket till katekesstudierna utan drev en mer resonerande undervisning och då också tog upp sådana frågor och tvivel, som ofta hör ihop med religionen. Jungblom dog hastigt den 29 september 1949 och på begravningsdagen den 8 oktober kunde man i *Filipstads och Bergslags Tidning* läsa följande dikt av Ferlin:

*Så reste du, Magnus Jungblom,  
plötsligt till okänd ort.  
Närmare röster har talat och tolkat  
det stora du gjort som säningsman  
och som herde.  
Självtvivelade du ibland och tyckte  
din gärning tecknad som ett kryss  
i rykande sand.*

*Långt hade du till de trygga,  
till Vi Som Är Säkra På Allt  
fast du vandrade värdigt på jorden i  
jordiskt värdad gestalt.  
Frid önskar jag dej och vila men rörs du  
av harpospel en dag är det kanske ej minst  
för ökenstundernas del.*

Ferlin hade förstått sin lärare och tagit intryck av honom. Och ökenstunder hade också Nils Ferlin. En del nutida litteraturforskare varnar oss för att sätta likhetstecken mellan innehållet i en text och vad diktar- en själv tycker, men när det gäller Ferlin är det nog så, att den ofta dystra eller i varje fall vemodiga tonen återspeglar Ferlins egen grundstämning. Ett tecken på detta är ►

► Ferlins brev den 11 december 1959 till Olof Lagercrantz, som höll på med en antologi med Ferlindikter. Ferlin ville ta med "En inneboende": "I den dikten tycker jag nämligen att jag – på ett sätt som jag är belåten med (och till min egen befrielse) lyckats uttrycka den olust inför liv och samhälle som – jämte min oro torde vara det mest konstanta hos mej."

"En inneboende" finns redan i Ferlins första diktsamling, *En döddansares visor* (1930), och Ferlins livsinställning hade alltså inte ändrats med tiden (han dog 1961). Ökenstunderna var nog många. Den olust och oro som han skriver om till Lagercrantz finner vi också i sådana dikter, som har aspekter på bibliska texter. Såvitt jag kan finna är det framför allt den gammaltestamentliga boken Predikaren, som Ferlin känner sig mest befryndad med. Predikaren kallas ofta Bibelns enda pessimistiska bok. Redan i den fjärde dikten i *En döddansares visor* talas det om den excentriske lorden, som for vida omkring och fann "att allting är ingenting". Detta påminner om det kända uttrycket i Predikarens första kapitels andra vers: "Fåfångligheters fåfånglighet, säger Predikaren ... Allt är fåfångligt." Och den sjätte dikten i samma diktsamling heter just "Fåfånglighet" och slutar med orden: "och allt är fåfånglighet".

Frågan efter meningen med tillvaron återkommer på flera håll. Guds existens tycks Ferlin inte tvivla på, men hurdan är den Gud som har skapat himmel och jord? I "Löjligt" finns en ljus skildring av skapelsen, men också den dikten slutar med frågan om meningen:

*Gud målar med lätta färger  
och leker med spröda ljud.  
En ööverträffad konstnär  
är skrifternas Herran Gud.*

*Han blåste ett ord i världen  
och stjärnorna tände hans lov  
långt före människans dagar  
när jorden och blommorna sov.*

*Han diktade lärkans glädje  
och formade havets våg.  
Men hans konst är ett barns – dess mening  
var det ännu ingen som såg.*

Varför är det så svårt att få veta meningen med livet? Lite av ett svar ger Ferlin kanske i denna strof i dikten "Omhöljd av sitt eget silentium":

*Men högt över stjärnornas röda skum  
och marknadsgyckel och bång  
där går i ett öde och ödsligt rum  
omhöljd av sitt eget silentium  
Vår herre sin väktargång.*



Nils Ferlin vid Klara kyrka.

När nu skalden inte kan få något svar från Gud på sina svåra frågor, kanske han kan vända sig till vetenskapen? Men inte heller där finns mycket att få, som framgår av ironin i "Si, världen är förklarad":

*Si, världen är förklarad – i vetenskapens ljus  
fördunstar all vår oro och smärta.*

*Nu är det inte långt mellan  
människornas hus,  
men långt emellan hjärta och hjärta.*

Ferlins gudsbild visar klart antropomorfa drag, dvs. Gud har människoliknande egenskaper som t.ex. "ler lite blekt och stilla", "gammal och sliten och slö". Sådana drag finns ju också i Bibeln och sannolikt behöver människan en viss grad av antropomorfism för att kunna handskas med de tankar och frågor som hör religionen till. När Ferlin talar om ondskan och eländet i världen är han dock ytterst sparsam med att hänföra allt detta till djävulen. Jag har hittat bara ett ställe där han direkt personifierar ondskan och det är i "Schack", de två första stroforna:

*Se, Vår herre han satt i skyarnas snö  
med Den onde och spelade schack  
och Vår herre var gammal och sliten och slö  
och han suckade ofta ett ack.*

*Men Den onde var pigg som en mört och en  
gök och hans hjärna var blixtrande klar,  
och han skrattade gott åt Vår herres försök  
och han såg huru gammal han var.*

Därför är också världen så dyster som den är. Och i slutdikten i Ferlins sista bok, utgiven ett år efter hans död, återkommer motivet om alltings fåfänglighet från Predikaren med "Fåfänglighetens fåfänglighet" på latin och med den typiska ferlinska koncentrationen i slutraden:

*Vanitas vanitatum:  
Ett liv, ett kors, ett datum.*

När Ferlin behandlar motiv ur Nya testamentet är tonen ofta lite ljusare. Man kan tänka på den mjuka "Kan du höra honom komma?" där jag gärna ser en allusion på 1 Konungabokens 19:11-12 ("en

sakta susning"). "Maria Magdalena" börjar allvarligt med Maria vid korsets fot. Hennes ögon möter Jesu ögon, som "bränner och hugsvalar/att all din ångst, Maria, blir uppryckt med sin rot". Maria får sedan dansa "för änglarna i himmelrikets sal".

Att Jesu verksamhet kunde vara farlig för det bestående lyfter Ferlin fram i "Status quo":

*Han var egensinnig som få  
och farlig för status quo:  
Mot lag och auktoritet  
han ställde barmhärtighet.*

Alltså: Ferlin tar avstånd från den organiserade kyrkan med dess teologi och präster. I Matteus 26:38 berättas att sorg och ångslan kom över Jesus i Getsemane örtagård. Ferlin skriver i den ofta citerade dikten "Getsemane":

*Gud har i sin fotografiateljé  
ett mörkrum som heter Getsemane.  
Där växer det klara bilder fram  
för den som är lugn och allvarsam.  
Men den som är rädd – för köld och ris  
får aldrig en blomst i paradis.*

Ferlin tar vara på grundstämningen i skildringen av Jesu kamp i Getsemane, men han vänder den sedan mot människans lidande. Den verkliga meningen är nog att människan måste lida men att det ur lidandet kan växa fram något fint och värdefullt, "klara bilder".

#### **Artikelförfattare Nils Håkanson 1914 - 2010**

Metodiklektor i svenska och religionskunskap vid Lärarhögskolan i Stockholm. Teologie licentiat och prästvigd. Arbetade som lärare vid Karlstad Läroverk på 1950-talet. Publicerade ett flertal artiklar om bl.a. Tage Aurell, Sven Delblanc och August Strindberg i Nya Werm-lands Tidningen. Texten om Nils Ferlin är inte tidigare publicerad. Texten är redigerad och något förkortad.

# Vad händer våren och sommaren 2024?

Den **24 april kl. 18.00** är det årsmöte på Oscarshemmet, Rigagatan 3, Stockholm. Rigagatan är en tvärgata till Valhallavägen vid Gärdet. Man kommer dit med buss nr 1, 4 och 72 eller tunnelbana till Karlaplan. Lokalen ligger i källarplanet och ytterdörren kommer att hållas öppen. Förra årets Ferlinpristagare Marie Lundquist kommer att delta. Lättare förtäring och dryck serveras. Anmälan sker till Sällskapets sekreterare *Per Wiker* före den **18 april**. Pers mailadress är [perfawiker@gmail.com](mailto:perfawiker@gmail.com).

Årsberättelse, revisionsberättelse, balans- och resultatrapport för 2023 finns tillgängliga på hemsidan: <http://www.ferlin.se/Styrelsen-informerar.htm>. Vid årsmötet kommer dokumenten finnas tillgängliga i pappersform.

Söndagen den **2 juni kl. 19.00** framförs Urban Dahlbergs "*Gick jag allena – en körsvit om Nils Ferlin*" av Danderyds Sångensemble under ledning av Lena König i Eneby kyrka i Enebyberg

Lördagen den **20 juli kl. 12.00 och 14.00** arrangeras guidade visningar av Ferlinmuseet på Kvarnen i Filipstad. Sällskapets ordförande Hans Rutberg föreläser under rubriken *Busen Fabian*. Därefter uppträder Marie Bergman och Lasse Englund.

FOTO: MARGARETA BLOOM SANDEBÄCK



Emil Jensen.



Tomas Andersson Wij.

FOTO: DENNIS WERNERSSON

Onsdagen den **24 juli kl. 15.00** äger Nils Ferlin-Sällskapet prisutdelningar rum i samband med Filibjurveckans övriga program. Årets pristagare Emil Jensen och Tomas Andersson Wij deltar.

Onsdagen den **7 augusti kl. 18.00** anordnar Nils Ferlin-Sällskapet tillsammans med Gustaf Fröding-sällskapet och Cornelis Vreeswijksällskapet en Trubadurkväll på Kristinehovs malmgård på Södermalm i Stockholm.

Onsdagen den **21 augusti kl. 18.00** anordnas ytterligare en Trubadurkväll på Kristinehov där Nils Ferlin-Sällskapet, Dan Andersson-sällskapet och Gunnar Turessonsällskapet medverkar.

Mer information kommer att publiceras på hemsidan.

**Poste Restante** Medlemstidning för Nils Ferlin-Sällskapet nr 1, 2024

**Ordförande:** Hans Rutberg, S:t Olofsgatan 50B, 753 30 Uppsala.  
Mobil: 070-582 48 28, e-post: [hans.rutberg@telia.com](mailto:hans.rutberg@telia.com)

**Sekreterare:** Per Wiker, Högmyrsgatan 13, 654 69 Karlstad.  
Mobil: 070-621 68 79, e-post: [perfawiker@gmail.com](mailto:perfawiker@gmail.com)

**Sällskapets plusgirokonto:** 35 21 55-6 **Hemsida:** [www.ferlin.se](http://www.ferlin.se)

**Redaktör för Poste Restante:** Johan Fehrman, e-post: [zittau@gmail.com](mailto:zittau@gmail.com)

**Tryck:** Affärstryckeriet, Norrtälje. e-post: [info@atn.se](mailto:info@atn.se)